

Управление образования городского округа «г. Якутск»

Оһуохайга үөрэтии ньымалара

МБДОУ д/с «Золотая рыбка»

ПДО Иванова Елена Михайловна

г. Якутск 2023 г.

БЫЛААНА:

1. Кириитэ
2. Дьарык соруга
3. Үөрэтэр ньымалара
4. Дьарыктар торумнара

I. Кирии тыл.

1. Оһуохай суолтата.
2. Түһүлгэ.
3. Оһуохай кута-этээччи.

1. Саха норуота былыр-былыргыттан баай ис хоһоонноох тылынан уус-уран айымныылаах. Кини ис хоһооно, толкуйа уратытын, диригин, күүстээҕин бэлиэтииллэр. Норуот тылынан уус-уран айымныыта киһиттэн киһиэхэ, колүөнэттэн колүөнэҕэ, үйэттэн үйэҕэ бэриллэн биһиги кэммитигэр дылы өлбөөдүйбэксэ, иитэр-үөрэтэр күүһүн сүтэрбэксэ тийэн кэллэҕэ. Онтон биир көрүнгэ оһуохай буолар.

Оһуохай – улугурбут эт-хаан уһун кэмнэ иитиллини (сэрээти) ылар умсугутуулаах эрчиллиитэ, үгэс буолбут саха бырааһынныытын үнкүүтэ. Ыһыах буоллун, улахан уруу буоллун хайаан да оһуохай тардыллара. Саха ыаллара онно-манна бытанан олороллоро. Сайын окко кириэх иннинэ ыһыахха бары түмсэллэрэ. Былыр оһуохай тылын үрүң ойууттар таһааллара. Кинилэр уһун тымныы кыһын кэнниттэн өң-тот үтүө сайын саҕаламмытын хоһуйаллара. Оһуохай түһүлгэтигэр түмсүбүт дьон бука бары биир киһи курдук өйгө-санааҕа, хамсаныыга киирэллэр. Онон оһуохай дьону-сэргэни үтүөҕэ-кэрэҕэ холбуур, ыңыраар поэтическай бырааһынныык.

2. Оһуохай түһүлгэтэ.

Оһуохай түһүлгэтэ күн курдук төгүрүк, хамсаныыта даҕаны күннүү эргийэр. Национальнай искусствоҕа сыһыаннаах национальнай оонһуу буоларын быһыытынан онно көрө да, оонһуу да кэлэр дьон таннан-саптан, туттан-хаптан сылдыар быһыылара улахан суолталаах. Дьэ ол иһин оһуохайга, ыһыахха төрөөбүт норуоппут уйгутун, национальнай культурабытын көрдөрөрбүтүн үчүгэйбитинэн ытыктабылы ыларбытын өйдүөхтээхпит.

Оһуохай түһүлгэтэ үс түһүмэхтээх:

- Оһуохайга ыңырыы.
- Хаамыы.
- Көтүү.

3. Оһуохай кута – этээччи.

Улахан этээччилэр уһаан тэнийэн этэн истэхтэрин аайы хоһоонноро ордук тахсан, куоластара ордук тобуллан чөллөрүйэн иһэр. Улахан түһүлгэбэ эрэ этэллэр эбит, орто дойдуну умнан, итийэн-кутуйан этэллэрэ үһү. Этээччи үтүөбэ-кэрэбэ иитээччи. Батыһааччылар бу иитиини андабайан ылынааччылар. Этээччи туттара-хаптара нүһэринэн, тупсабайынан, хамсаныыта имигэһинэн, эрчиминэн дьону тардар, көбүтэр. Билбитэ-көрбүтэ элбэбинэн, киһи этин сааһынан киирэр уус тылынан, хоһуйуута чабылхайынан, саната иччилээбинэн, интонациятынан, тэтиминэн, куолаһа кэрэтинэн – чуорунан сөхтөрөр, абылыыр, өрө күүрдэр.

II. Дьарык сорууга.

- Саха норуотун уус-уран айымньытын туһунан сүрүн өйдөбүлү биэри.
- Оһуохайы билиһиннэри уонна толорорго (үтүктэргэ) үөрэти.

Үөрэти түмүгэр сатыахтаахтар:

- Оһуохай хаамыытын.
- Сатаан тыныны суолтатын ылыныы, дорҕооннору сөпкө санарыы, сатаан үтүктүү.
- Оһуохайы таһаарарга үөрэти.

III. Оһуохайга үөрэти ньымалара.

1). Тыынарга дьарык.

Сатаан тыынар эрэ киһи үчүгэйдик ыллыыр, туойар онон агданы, быары, тынаны эрчийи ырыаҕа-тойукка олус наадалаах:

- Ис түгэбиттэн уһуннук муннунан салгыны тыынан ылан баран эмиэ уһуннук айабынан таһаары (4 ахсаан).
- Кылгас-кылгастык тыныны.
- Илиини үөһээ таһаарыыга, түһэриигэ дьүөрэлээн аллараа тыныны.
(4 ахсаан).
- Уһуннук, кылгастык тыныныга эҕирийбит салгыны таһааран бүтэриигэ тыас таһаары.

2). Дорҕоон онорууга дьарык.

1. Ис тугэбинэн салгыны муннунан тыынан ылан баран, тыас уонна куолас көмөтүнэн дорҕоон оноруу. Дорҕооннору аһаҕас дорҕоонно оноробут.

Aa –aa – aa – aa – aa.

By – ыы – ыы – ыы – ыы.

Oo – oo – oo – oo – oo.

Uy – uy – uy – uy – uy.

2. Иккис дьарыктан икки илиини түөстэн саҕалаан иннин диэки тардан дорҕоону таһаарабыт. Илиини уһунунан тардан баран дорҕоону түһэрэбит

Aa – aa – aa – aa – ьa.

By – ыы – ыы – ыы – ьы.

Oo – oo – oo – oo – ьo.

3. Олорон эрэ илиилэрин (ытыһы) тобукка ууран тарбахтарын өрө таһаарыы *aa – aa – aa – aa – ьa* диэннэ күүскэ түһэри.

4. Олорон эрэ атах төбөтүн дорҕоону кытта өрө таһааран *aa – aa – aa – aa – ha* диэннэ күүскэ түһэри.

5. 3, 4 ньымалары холбуу оноруу.

Һ – дорҕоону онорууга дьарык.

6. Түөстан икки илиини долгун курдук хамсатан, *oo – ho, oo – ho, oo – ho, oo – hom.* Хас да дорҕоонно оноробут.

7. Салгыны олорон эрэ тобукка охсон, ритминэн *оһуохайдыыр оһуохай* – дьарыктааһын.

3). Хаамыыга үөрэтии.

Бастаан илиини тутуһарга эрчийии. Хаамыыга биэс тарбаҕы тарбахтарга хардары анһан тутуһан, тоңолобу токутан сыһыары тутан, үөһэ – аллараа хамсатан наһыл соһустук дьалкытан хамсаныы. Онтон миэстэҕэ туран атаҕы кытта тэннэ хамсатыыга көрдөрөн, хамсанан биэрэн үөрэтии. Төгүрүччү тутуһан түһүлгэ оноруу. Илиини, атах хамсаныытын ритмэ тэн буоларын ситиһии.

	Алтынны	Сэтинны	Ахсынны
1 нэдиэлэ	Оһуохай туһунан кэпсээн. Тыынарга дьарык.	2,3 ньыманы хатылааһын. 4 ньыманы үөрэтии. Хаамыыны хатылааһын.	Эрчиллиилэри оноруу. Оһуохайы истии. Хаамыыны ырыатын кытта холбоһун (үтүктэргэ үөрэтии)
2 нэдиэлэ	Оһуохайы иһитиннэрии. Тыыныыга дьарык. Дорҕоон онорууга дьарык (1 ньыма)	2 ньыманы хатылааһын. 3-4 ньыманы холбоһун. Оһуохайы иһитиннэрии. Хаамыыга үөрэтии.	Эрчиллиилэри оноруу. Хаамыыга эрчийи. Үтүктэргэ үөрэтии.
3 нэдиэлэ	Тыыныыга дьарык. Аһаҕас дорҕоону онорууга дьарык (1 ньыма) 2 ньыманы туттуу.	Ньымалары хатылааһын. 6 ньыманы үөрэтии. Хаамыыны үөрэтии.	Илиини, атаҕы сөпкө хамсатарга үөрэтии. Үтүктэргэ үөрэтии.
4 нэдиэлэ	Тыыныыга дьарык. 2 ньыманы хатылааһын. 3 ньыманы билиһиннэрии. Хаамыыны билиһиннэрии	2 ньыма 6 ньыма 7 ньыма Хаамыыны хатылааһын.	Оһуохайы истии (запись). Оһуохайдааһын.

Туттулубут литература.

Е.М. Николаев – «Оһуохайы тойугу үөрэтии ньымалара» - 1992 сыл.

Г.Г. Федорова – «Оһону туойарга үөрэтии» - 1993 сыл.

Лепчикова Л.П., Татаринова Х.К., Иванова Г.Н. «Саха фольклора»- 1993